

Janez KOLENC

Bogomir Novak: **Moč družbe in transformacija šole**
Pedagoški inštitut, Ljubljana 2006, 323 str., EUR 16,50
(ISBN-10 961-6086-32-4)

Kaj je v moči šole in kaj ne

Delo dr. Bogomirja Novaka 'Moč družbe in

transformacija šole' ima deset poglavij. Avtor v njem interdisciplinarno analizira kompleksno problematiko razvoja družbe in šole z antropološkega, sociološkega, pedagoško-didaktičnega in komunikološkega vidika. Za lepši slovenski jezik je poskrbela magistra Jelka Kernev Štrajn, ki je včasih zapletene strokovne izraze in besedne zveze naredila berljive in jih tako bolj približala tudi slovenskemu bralcu, ki ni strokovnjak na tem področju. Čeprav je knjiga znanstvena monografija s pedagoškega področja, je jezikovni pregled Kernev Štrajnovne pripomogel k večji jasnosti izraženih misli in s tem dodatno povezal avtorja s potencialnim bralcem. Knjiga je izšla konec leta 2006 na Pedagoškem inštitutu, kjer jo je mogoče tudi naročiti.

Omenjeno knjigo je mogoče brati z vidika položaja Slovenije in slovenske šole v svetovnih tokovih. Razvoj demokracije se v šoli, ne le pri nas, prepleta z razvojem demokracije v družbi, vendar pa le razvita demokratična pedagoška in politična kultura omogoča njuno stabilnost. Strategija transformacijske tekmovalnosti Sloveniji omogoča dohitevanje razvitejših držav v EU. Dr. Novak si prizadeva za globalizacijo s človeškim obrazom, za katero so najbolj zainteresirane zlasti majhne države, vendar pa je težko dosegljiva. Ker Slovenija ni velika vojaška sila znotraj zveze NATO, bi po mnenju avtorja morala multikulturno razvijati kakovostno mirovno vzgojo, ki bi pomenila primarno preventivo pred razraščanjem nasilja v šoli. Kot korektiv pomanjkanja socialnega kapitala v Sloveniji avtor razvija spoznanja komunikologije oz. pedagoške komunikologije, ki omogoča dobro komunikacijo v šoli in izven nje. Napotke za uveljavitev izkušenjskega učenja in subjektivnega znanja v šoli daje komunikacijska didaktika.

Glede na to, da so pri nas pristopi k analizi odnosa med šolo in družbo večinoma še parcialni, nam ponuja delo dr. Novaka širok, kontekstualen in celovit pristop, ki seveda ne more dokončno odgovoriti na vprašanje transformacije šole, ponudi pa dovolj razčlenjen pojmovni aparat, da se lahko politiki, ki o razvoju šole odločajo, izognejo poenostavljenim rešitvam.

Zakaj knjigo moramo vzeti v roke in jo prebrati? Najprej zato, ker nam daje pregled nad množico vprašanj, povezanih z odnosom šole in družbe. To ni lahka naloga, saj nam pogosto že evidentiranje vprašanj na posameznih področjih družbenega dogajanja kaže smeri, v katerih je mogoče najti ustrezne odgovore in rešitve na zastavljena vprašanja. Tak metodološki postopek je hermenevitičen in knjigo je zato mogoče brati kot stalen dialog med avtorjem in bralcem, avtor pa se pri tem potrudil, da je v aktualnem dialogu ali polemiki z množico drugih avtorjev in tudi v stalnem soočenju s samim seboj. Zato so problemi šole in družbe, ki jih obravnava Novak v svoji knjigi, jasno razvidni tako povprečnemu bralcu kot strokovnjaku.

Avtor najprej odgovarja na vprašanje pomena političnokulturnih sprememb v slovenski in širši globalni družbi in pedagoškoculturnih sprememb v naši šoli. Izjemno občutljivo vprašanje za posameznike in skupine je, kako znajo upravljati z močjo, ki je na voljo. Pojem moči uporablja pluralno kot opolnomočenje in usposabljanje, upravljanje, svobodno izbiranje in odločanje. Izraz transformacija uporablja za notranjo spremembo osebnosti (npr. učitelja in učenca), za opredelitev avtonomne šole, za določene vrste mišljenja, učenja in poučevanja in kot demokratično značilnost pedagoške in politične kulture. Dosledno razlikuje med obvladovanjem in gospostvom, ki se v strokovni literaturi zamenjuje. To razliko utemeljuje antropološko kot razliko med človekom delavcem in postmodernim, postantropocentričnim človekom kot decentriranim subjektom.

V drugem poglavju o *Konkurenčnosti Slovenije* se glede na tri vrste tekmovalnosti, kot so: 1. impulzivna reaktivna, 2. racionalno-instrumentalna in 3. transformacijska, opredeljuje za slednjo kot najprimernejšo. Prva izhaja že iz reptilskih možganov, ki delujejo po strategiji boja ali bega. Druga je racionalna in deluje po strategiji zmage in poraza. Šele slednja, transformacijska tekmovalnost je vključujoča, sodelovalna, kompenzacijska in kontekstualna.

V tretjem poglavju »*Glokalizacijski procesi, transformacijska šola in kurikularna reforma*« ugotavlja splošne značilnosti globalizacijskih procesov, ki jih vsaka država nacija in druga skupnost spremlja z lokalnega oz. regionalnega vidika in poskuša nanje vplivati. Glokalizacijski premik v šoli je v zadnjih desetih letih razviden iz težnje po avtonomiji šol in spreminjanju paradigme iz transmisijske k transformacijski, uvajanju novih slogov poučevanja, mišljenja in učenja in drugih didaktičnih inovacij, nove organizacijske kulture šole in vseživljenjskega učenja. Vpliv kurikularne prenovе v Sloveniji (1996–99) na transformacijo šole je viden iz nekaterih zastavitev procesno-ciljnega kurikula, navodil učiteljem za nove didaktične pristope za aktivno vlogo učencev in njihovo dejavno učenje, zagovarjanje pravic učencev in avtonomije učiteljev.

V četrtem poglavju *Katere teorije in funkcije vrednot se uveljavljajo v naši šoli?* analizira vrste vrednot in teorije vrednot. V naši družbi in šoli se uveljavljajo različni vrednotni sistemi, ti so se še diferencirali s pluralizacijo šol. Avtor največ razpravlja o njihovi vzgojni funkciji,

ki pa je za nekatere premočna, za druge pa še vedno deficitna. Zato ni vseeno, kako široko razumemo vzgojo in kaj vsebuje celovita vzgoja.

V petem poglavju *Antropološke razsežnosti vzgoje za mir* izhaja iz antropoloških predpostavk nasilja in miru, ki so v človeku kot biosocialnem, psihološkem, spiritualnem, političnem in estetskem bitju. Nasilje je opredeljeno kot destruktivna, brezobzirna, brutalna zloraba moči. Zunanji mir je enostavna odsotnost nasilja, notranji pa je ravnotežje nasprotujočih si sil. Razlikuje različne vrste nasilja in miru, zato mirovna vzgoja ne zadeva le osebnosti, ampak medosebne, medkulturne, integracijske evropske in svetovne procese.

V šestem poglavju *Aplikacija komunikologije v pedagoško prakso* izhaja s stališča, da se v komunikaciji vsi problemi in konflikti pojavljajo in razrešujejo. Slaba komunikacija izhaja iz zaprte, izključujoče, avtokratske (politične ali pedagoške) kulture, jezika zavračanja s spodbujanjem konfliktov, enodimenzionalnega mišljenja, toge osebnosti, ki hoče racionalno imeti prav; dobra pa iz odprte, vključevalne, demokratične (politične ali pedagoške) kulture, jezika sprejemanja, večdimenzionalnega mišljenja, fleksibilne osebnosti z več razsežnostmi od čutne do duhovne ravni, ustvarjalnega prilagajanja med sodelujočimi v timu z reševanjem konfliktov.

V sedmem poglavju *Pomen izbiranja ustreznega stila v življenju in šoli* interpretira rezultate nekaterih evalvacijskih študij in zlasti svoje študije: *Pomen uvajanja novih učnih, mišljenjskih in poučevalnih stilov za razbremenitev učencev v novi devetletni osnovni šoli (2000–2002)*. V tem poglavju želi ugotoviti, koliko slovenska devetletna osnovna šola uvaja transformacijski model z uporabo novih stilov poučevanja, mišljenja in učenja v primerjavi z osemletno.

V osmem poglavju *Motivacija učiteljev za učenje, poučevanje in izobraževanje* analizira vrste motivov po Maslowu in ugotavlja, kakšna motivacija učiteljev je najbolj ustrezna za sprejemanje sprememb kurikularne prenovе s paradigmatiskim obratom k učenju. Vsi smo vseživljenjski učenci, vendar pa nismo vsi enako uspešni. Zlasti inovativni, usposobljeni in dobri učitelji so kos spremembam, ker jih povezujejo s svojim strokovnim, pedagoško-didaktičnim in osebnim razvojem.

V devetem poglavju *Šola mišljenja in mišljenje v šoli* pokaže na izkušnje mišljenja v zgodovini in skozi zgodovino šole kot tudi na vrste in funkcije mišljenja in njihovo povezanost z načini vpraševanja. Kultura vpraševanja je v šoli še premalo razvita, tako kot kultura razvijanja različnih vrst in funkcij mišljenja. Šola razvija mišljenje pretežno s predelovanjem učnih vsebin pri pouku, izbirnih vsebinah, sicer pa ga tudi trenirajo pri izvenšolskih aktivnostih. Dejavniki, kot so prenatrpan urnik, preštevilni razredi, nenehne spremembe in preveč funkcij, učitelja blokirajo. Zaradi kompleksnosti problemov je pomembno razvijati večdimenzionalno mišljenje, ki ni le levosferično formalno-logično racionalno ali samo kritično, ampak je tudi desnosferično analogno-intuitivno.

V devetem poglavju *Dejavniki razvoja avtonomije slovenske šole* ugotavlja, da je zakonodaja v Sloveniji pot k avtonomnosti šole in udeležencev in odpira večji formalni prostor, kot je v praksi izkoriščen. V našem prostoru obstajajo različna pojmovanja avtonomije, iz katerih izhajajo tudi različne ocene razvojnega stanja. Pogoje za razvoj avtonomije razišče na ravneh zunanješolskih in notranješolskih dejavnikov ter tudi v medsebojni povezanosti ustanov. V svetu in pri nas spodbujajo razvoj avtonomije šole procesi decentralizacije političnega upravljanja šol, lokalni interesi odločanja o šoli v nekaterih državah. Njena avtonomija bi se lahko še razvila z uvajanjem novih dejavnikov in preseganjem tistih, ki jo ovirajo.

Delo Bogomirja Novaka govori o aktualnopolitičnih vprašanjih slovenskega šolstva kot tudi o ožje strokovnih ter znanstvenih vprašanjih šolstva in pedagogike na Slovenskem. Ker je avtor znan strokovni javnosti bolj kot stalen publicist v strokovnih revijah, manj pa kot pisec sintetičnih del v knjižni obliki, je ta knjiga dobrodošla predstavitev njegovega dolgoletnega raziskovalnega dela na področju edukacijskih ved, hkrati pa njegovega nenehnega premišljanja o praksi vzgojno-izobraževalnega dela, pa tudi aktualnih političnih vprašanj tega dela. V tem smislu prinaša knjiga sveže misli v prostor polemike med stroko in politikom ob uvajanju novih reformnih predlogov v slovensko šolstvo, ki so, glede na Novakovo razgrnitev zapletenosti odnosa med šolo in družbo, dostikrat premalo premišljeni. Dobronamerni bralec bo najbrž hitro spoznal, da gre Novaku za stvar samo, ne pa za prazno besedičenje o tem, kdo ima bolj prav glede odprtih vprašanj slovenskega šolstva. Ker je glas stroke v javnosti še vedno šibkejši od glasu politične oblasti, je morda skrajni čas, da prisluhnemo tudi bolj umirjenemu, premišljenemu, znanstveno-raziskovalno podprtemu argumentiranju. Novak kliče k nenehnemu dialogu med stroko, politikom in prakso v reševanju problemov slovenskega šolstva, pri čemer hoče biti sam zgled za to, o čemer piše. V moči šole je, da daje zgled, kakšna naj bo družba, vendar šola družbi ne more predpisovati ciljev, ti se oblikujejo v polju racionalnega političnega diskurza.